

KAN DER SPORES JYSKE TRÆK I RUNESPROGET?

Af Michael Lerche Nielsen (Københavns Universitet)

På det andet MUDS-møde i 1988 holdt Kristian Ringgaard et indlæg med titlen: "Hvornår skete forenklingen af det morfologiske system? Eller: Hvad sagde Gorm til sin kone når han om mor'nen kom ind til davre?". Jeg hørte desværre ikke selv MUDS-foredraget, men var til stede, da Ringgaard i april 1990 gentog foredraget i København. Året forinden var en skriftlig version af foredraget blevet trykt i Arkiv för nordisk filologi med titlen "Fleksionsystemets forenkling i dansk" (Ringgaard 1989). Foredragets oprindelige titel sigter til en episode fra Lis Jacobsens disputatsforsvar i 1910, som er refereret i Ringgaards foromtale til foredraget i Selskab for Nordisk Filologi i København (Ringgaard 1992:12). Under disputatsforsvaret hævdede P.K. Thorsen, at kong Gorm hilste sin kone med ordene: "Go 'daw Thyre" og ikke med et "Gōðan dag, Þōrwī", som man ellers skulle vente udfra sproget på de to runesten i Jelling, der omtaler Gorm og Thyra. Thorsens pointe, som Ringgaard tager til sig, er, at den jyske dialekt allerede i vikingetiden, og måske endnu længere tilbage i forhistorisk tid, adskilte sig fra de øvrige, mere konservative dialekter på øerne og i Skåne. Den innovative impuls kom ifølge Ringgaard fra vestjysk, og sproget i de øvrige egne af Jylland fulgte så i forskelligt omfang med i forenklingen af kasussystemet og opgivelsen af genussystemet (Ringgaard 1989:164). I parentes skal det bemærkes, at det mest markante træk i nutidens vestjysk, den foranstillede artikel, ligesom den efterhængte artikel sproghistorisk set er et sent træk, der menes at være opstået omkring år 1300, og som derfor ikke har den store interesse i denne sammenhæng.

Hvis det er rigtigt, at Gorm sagde "go 'daw" til Thyra i midten af 900-tallet, står vi med et forklaringsproblem i forhold til den klassiske østnordiske sprogform med fleksionssystemet intakt, som findes i indskrifterne på de ca. 100 jyske runesten, der er nogenlunde samtidige med de to runesten i Jelling, d.v.s. fra perioden ca. 900–1050. I artiklen modstiller Ringgaard sproget på Jelling-stenene med den meget jyskprægede afskrift af Jyske Lov i Flensborghåndskriftet fra begyndelsen af 1300-tallet. Her vil jeg i stedet foretrække at illustrere forskellen på de to sprogtrin med to andre jyske tekster, der er skrevet med runer:

1) Randbøl-stenen, Danmarks Runeindskrifter nr. 40 (herefter forkortet DR + nr.), er typologisk samtidig med Jelling-stenene ca. 950–1000. (Runerne er efter almindelig praksis gengivet i translittereret form, d.v.s. omsat til latinske bogstaver med fed skrift. Teksterne har jeg selv transkriberet til olddansk og oversat til moderne dansk):

tufi : bruti : risþi : stiu : þansi : aft : lika : | brutia : þir : stafar : munu : | þurkuni : miuk : liki : lifa :

Tōfi bryti rēsþi stēn þanssi æft līka brytia. Þēr stafar munu Þōrgunni miuk længi lifa.

Tue Bryde rejste denne sten efter brydens ægtefælle. Måtte disse runestave til ære for Thorgun leve meget længe!

2) Vejerslev-stenen, DR nr. 74, er en liggende romansk ligsten fra perioden 1150–1250.

iuar · hio · runa · þesa · rvær · skalmi · broþær sin ·

Ívar hjō rūna þessa yvēr Skalmi, brōðær sin.

Ivar huggede disse runer over Skalmes, sin broder.

Med Randbøl-stenens indskrift, som er en af de mest elegant formulerede danske runesten fra vikingetiden, befinder vi os – bortset fra den gennemførte monoftongering i *rēsþi*, *stēn* og *þēr* – meget tæt på det fællesnordiske sprogtrin. Og der er ingen vaklen i grammatikken: Appellativet *bryti*, "bryde", har som ventet genitivformen *brytia*. Udtrykket *līka brytia* er i sig selv elegant derved, at det sjældne, svagt bøjede maskuline appellativ *līki* "ægtefælle" kan bruges om ægtefæller af begge køn, og i dette tilfælde har appellativet altså forskelligt genus og sexus. De formuleringsmæssige krumspring i rejserformlen skyldes, at navnet på den afdøde hustru først skal afsløres i fortsættelsen, som stilistisk præges af allitterationerne *þēr* ... *þōrgunni* og *længi lifa* (DR spalte 984). Ifølge Niels Åge Nielsen er der tale om en strofe i regelret *ljóðaháttur*-versemål (Nielsen 1983: 115 ff.). Indskriften på Randbøl-stenen trækker i udpræget grad på de ekstra stilistiske raffinementer, den gennemførte kasusmarkering åbner mulighed for, men eksemplet er ikke enestående.

På den ca. 200 år yngre Vejerslev-sten er der sket ting og sager. Sammenligner vi den ældre middeldanske gengivelse af indskriften med den samme tekst normaliseret til Randbøl-stenens sprogtrin (min rekonstruktion): *Ívarr hjō rūnar þessar yfir Skalmi, brōður sinn, er der flere ting, der springer i øjnene: Den udlydende, palatale *r*-lyd er forsvundet i akkusativ flertal *rūna þessa* "disse runer" (ifølge Gammeldansk Grammatik § 446 i analogi med akkusativ pluralis maskulinum (Brøndum-Nielsen 1966: 71)), mens den er faldet sammen med alveolært *r* i

præpositionen *yvær* "over". Mest bemærkelsesværdig er udviklingen i betegnelsen af svagtryks-vokalerne: svagtryks *-a* er uforandret i *ġar*, *rūna* og *þessa*, mens svagtryks *-i* og *-u* i *yvær* og *brǫðar* er reduceret til *æ*. (Det gælder dog ikke *-i* i mandsnavnet *Skalmi*, akk.). Veverslev-stenen står i al væsentlighed på samme sproghistoriske udviklingstrin som de ældste håndskrifter af jyske lov, som Ringgaards artikel tager udgangspunkt i. I begge tilfælde har sammenfaldet af svagtryksvokalerne medført klare opløsningstendenser af den oprindelige kassubøjning.

Hvordan forklares den store sproglige forskel på sproget i de to runeindskrifter, som kun adskilles af ca. 200 år? Og kan en så markant sprogforandring finde sted indenfor så kort en periode? Ringgaard tvivler og nævner den mulighed, at vikingetidens runesten "ikke er skrevet i tidens talesprog, men i et ophøjet, konservativt formelsprog, bevaret af særlige runerister" (Ringgaard 1989: 161). Han er dog klar over de problemer, dette synspunkt rejser, idet han sammesteds fortsætter: "Tanken er tiltalende. Men hvor længe kan gammel, indviklet morfologi fastholdes uden skrevne grammatikker? [...] Runeindskrifterne er ganske rigtig temmelig formelagtige, men ofte er der dog tilføjelser, hvor man kunne vente 'sprogfejl' hos den grammatisk mindre sikre." På den ene side betvivler Ringgaard altså, at runestenssproget skulle være særlig arkaisk, og på den anden side advokerer han for, at der findes særdeles gamle novationer i jysk, især vestjysk. Eneste mulige slutning må da blive, at de professionelle runerister, der arbejdede for Jellingkongerne, må have været omvandrende håndværkere, der alle som en kom østfra med en mere arkaisk østnordisk sprogform, som de ikke tilpassede til kongens ravjyske morgenhilsen og øvrige royale ytringer.

Denne tanke virker meget forældet set ud fra et runologisk synspunkt, idet alt tyder på, at runeristerne arbejdede lokalt og inden for en lokal tradition: For det første er det påfaldende, at de danske runesten fra den klassiske vikingetid stort set kun findes i Østjylland (med i alt ca. 100 runesten) samt i det vestlige og sydøstlige Skåne (med noget færre runesten). Nogle runologer og kunsthistorikere er ligefrem af den opfattelse, at netop Harald Blåtands store Jellingsten blev trendsættende for den øvrige jyske runestensmode, og at påvirkningen herfra kan spores direkte i alle senere runesten, selv i den store gruppe mellemsvenske runesten fra 1000- og 1100-tallet. Påvirkningen burde altså i givet fald være gået den modsatte vej fra Jylland og østpå.

For det andet er der selve indskrifterne. Det har naturligvis været diskuteret, hvorvidt sproget på runestenene afspejler samtidens talesprog eller de professionelt skolede runeristers ophøjede formelstil. Det første synspunkt – at runeristeren stavede præcis, som han udtalte ordet – har de senere år været fremført med stor energi af Uppsala-runologerne Svante Lagman og

Henrik Williams, og der er i al fald enighed om, at dette aksiom gælder, hvad angår personnavnene og mindre hyppigt forekommende glosse i runeindskrifterne (se senest diskussionen og henvisningerne i Åhlén 1997: 14 ff.). Undersøgelser af de mest produktive mellemsvenske runerister har desuden understreget, at runeristerne arbejdede regionalt, og at selve håndværket blev lært videre efter mesterlæreprincippet. De forskellige samarbejdende runerister, man af og til støder på i det store mellemsvenske indskriftkorpus, er altså ikke udtryk for nogen central skoling. Hvorfor og under hvilke forudsætninger skulle vi i øvrigt vente at finde en "central skoling" i en tid, hvor kongemagten og de nationale statsdannelse i Skandinavien endnu var i deres vorden?

Endelig viser det sig for det tredje, at sproget på runestenene ikke er helt så ensartet, som man ud fra en overfladisk betragtning får indtryk af. Der er faktisk en del ortografisk og sproglig variation i runeindskrifterne fra vikingetiden, og på danske runesten møder man fx både former med markeret yngre *u*-omlyd og ikke-omlydte former af ordet "fader" i oblik kasus samt i lande-navnet "Danmark", ligesom præpositionen "efter" snart har formen *øft* og *øftir* snart formen *æft* og *æftir*. Indenfor svensk runologisk forskning har der i det seneste årti været forsket en hel del i den sproglige og ortografiske variation i runesproget. Jeg vil her blot som eksempler fremhæve to af de nyeste bidrag: Ulla Stroh-Wollins artikel "Vad betyder regional-kronologisk variation? Fallet *vas/var*, *es/er*" (1997) samt Lena Petersons "*Aft/æft*, *at* och *æftir* på de nordiska runstenarna – regional variation eller vad?" (1996). Begge artikler rummer henvisninger til andre lignende arbejder, som jeg derfor ikke skal berøre yderligere her.

De svenske undersøgelser løber gang på gang ind i et problem, som på det nærmeste er uløseligt inden for den traditionelle sproghistorie: Er den variation, vi kan spore i indskrifterne, udtryk for en diakron forskel, eller er variationen udtryk for rene regionale, synkrone, fænomener? Svaret er – som det ser ud på nuværende tidspunkt – et "både-og" til stor sorg for dem, der har håbet på mere nøjagtige sproglige dateringer af indskrifterne. (Med hensyn til den nyere diskussion af den relative kronologi for de danske runesten, vil jeg i øvrigt henvise til Marie Stoklunds artikel "Runesten, kronologi og samfundsrekonstruktion" (1991)). Til gengæld er svaret mere opmuntrende, når man – som i dette tilfælde – vil søge at efterspore regionale enkelttræk i materialet.

Ringgaard og Thorsen rejser et reelt problem, men vi må på baggrund af de ovennævnte indvendinger vende tilbage til den mere ligefremme antagelse af, at sproget på de jyske runesten afspejler samtidens lokale talesprog, og der er derfor behov for at genoverveje Ringgaards synspunkter og de bagvedliggende præmisser. Sproget på de jyske runesten fra den klassiske

vikingetid viser ikke tegn på de morfologiske ændringer, der karakteriserer de ældste jyske middelaldertekster. De drastiske forandringer, Ringgaard omtaler, kan meget vel være i gang, men de er i så fald ikke nået til det østlige Jylland, hvor vi finder runestenene. Kasussystemet er således intakt, og de svagtryksvokaler, der er bærende for adskillelsen af hovedparten af de forskellige bøjningsformer, gengives, som vi sproghistorisk skulle forvente det, med -a, -i og -u-runerne. Man kan ikke deraf slutte, at udtalen af svagtryksvokalerne ikke kan have været under forandring på Jellingkongernes tid. Vikingetidens runeortografi rummer ikke særlige grafemer for e-, o- og æ-vokalerne, så begyndelsesstadiene til forandringerne i svagtryksvokalismen er vel i praksis umulige at eftervise i kildematerialet. Det væsentlige er, at de jyske runesten fra vikingetiden ikke viser tegn på sammenblanding af svagtryksvokalerne, hvorfor svækkelsen endnu ikke kan have været særligt vidtgående. Påvisningen af særlige jyske træk i runesproget må derfor hvile på mindre gennemgribende enkelttræk i kilderne.

For omsider at nå frem til den diskussion, der blev varslet i overskriften, er der i hvert fald to særtræk, som efter min opfattelse afspejler en jysk dialekt indenfor runesproget:

1) Bevaret *hr-* i Bække-stenens *hribnā*, kvindenavnet *Hræfna* i nominativ (DR 30), samt i Jetsmark-stenens *hripi*, akkusativ af mandsnavnet *Hrðir* (DR 160) og med tegn på vaklen Læborg-stenens *rhafnukatufi*, nominativ af mandsnavnet (*H)rafnunga-Tǫfi* (DR 26). Der er ingen grund til som udgiverne af Danmarks Runeindskrifter at anse dette træk for at være udtryk for norsk eller svensk indflydelse. Eftersom konsonantforbindelsen *hv-* har holdt sig frem til nutiden i store dele af Jylland, kan det samme meget vel gælde *hr-* (Lerche Nielsen 1994: 171ff.). Læborg-stenens *rhafnukatufi* synes at vise, at lydforbindelsen er under pres, hvilket understreges af, at vi finder former af samme navn ristet uden *h*-runen på Bække-stenen (DR 29) og Horne-stenen (DR 34). Samme navneelement skrives endvidere *rulfr*, nom. (*H)rdfr* på Århus-stenen 3, DR 66, så det er klart, at svindet af *h* i konsonantforbindelsen *hr-* også finder sted i vikingetiden i jysk, men sandsynligvis senere end i det øvrige sydkandinaviske område.

2) Præteritumformen i 3. person ental af reduplikationsverbet *haggva/hoggva* "hugge" er i de jyske indskrifter fra vikingetid og middelalder *hið* i modsætning til den almindelige østnordiske *hiðgg*, jf. moderne svensk "hög", hvor -gg er indført analogisk under påvirkning fra de øvrige bøjningsformer, fx præter. plur. *huggu*. Skellet understreges af, at visse jyske dialekter har bevaret den oprindelige præteritumsform fx *hjáw* helt frem til nyere tid (Brøndum-Nielsen 1971:226f.). På grund af de sparsomme indskriftmateriale fra øerne, kan man ikke helt udelukke, at sjællandsk og fynsk her følger jysk, mens det er sikkert, at skånsk har former med -gg (Lerche Nielsen 1998:171ff.).

Sproget i de senere runeindskrifter

Det er desværre langt vanskeligere at udtale sig med sikkerhed om runesproget fra anden halvdel af 1000-tallet og frem, fordi det overleverede indskriftmateriale er langt mere sparsomt og uensartet. Der er således fx en række spændende, arkaiske (= østnordiske?) sprogformer på Slesvig-kævlén, der arkæologisk dateres til 1100-tallet (Moltke 1976:387ff.), mens den lange indskrift på Ribe lyfstav fra ca. 1300 rummer en meget jyskpræget indskrift (Moltke 1976:395ff.). Pladsen tillader desværre ikke, at jeg berører disse indskrifter nærmere her, men de ændrer ikke fundamentalt ved det billede, der er opridset ovenfor.

I stedet vil jeg kort omtale en forholdsvis ny indskrift fra Oldenburg i Holsten, som endnu kun er foreløbigt publiceret (Lerche Nielsen 1999: 20 passim). Indskriften, som benævnes Stari-gard/Oldenburg 6, er på rimelig sikker arkæologisk grund dateret til ca. 1100–1150. Indskriften – *bermin:erinde:pat:ik:ei:hafa:skyrte* – er let gennemskuelig bortset fra det sidste ord *skyrte*, som jeg opfatter som akkusativ singularis af en substantivafledning **skorti* eller **skortr* til verbet *skorta* "skorte, mangle". Med nogen usikkerhed kan indskriften herefter transkriberes: *Bær mīn ærindæ pat ek æi hafa skortæ(?)*, som jeg oversætter: "Fremfør mine sager, så jeg ikke skal have (få/lide) nogen mangel". Indskriften benytter den stungne *i*-rune for infortis -i i ordene *erinde*, *ærindæ*, og *skyrte*, *skortæ(?)*.

Formen *ik* af det personlige pronomen *jeg* er ligeledes særdeles interessant, idet de ubrudte former oftest er blevet regnet som et sikkert indicium for en teksts jyske (eller vestnordiske) proveniens. Selvom Gerd Wellejus i sit efterladte disputatsmanuskript "Jysk, sjællandsk eller skånsk" har vist, at den ubrudte form foruden at optræde i jyske tekster også optræder i middelalderlige sjællandske tekster frem til ca. 1450 (Wellejus 1972:128f.), må man nok fastholde, at formen kan være et jysk træk, jævnfør den moderne jysk form *a* eller *æ*, men vi må altså lade døren stå på klem for, at ømålene kan have haft ubrudte former i den runedanske periode. Eventuelt er der her et tredje jysk træk i runesproget udover de allerede omtalte.

Andre kilder til det ældste jyske sprog

Foruden runeindskrifterne kan vi i et vist omfang udlede sproghistoriske forhold af stednavnene. Stednavnene har dog den åbenlyse begrænsning, at de som alt andet aktivt ordstof følger med den almindelige sprogudvikling. For at gøre det mere kompliceret kan der undertiden påvises yderligere udviklinger i stednavnene i forhold til det øvrige ordstof. I en sproghistorisk sammenhæng må man derfor udskille de stednavne, der af en eller anden grund fossiliserer den sprogtilstand, der herskede på dannelsesstidspunktet (Christensen [Dalberg] & Kousgård Sørensen

1972:166ff., især 173f., samt Dalberg & Kousgård Sørensen 1979:159ff.). Det må tilføjes, at den skrevne tradering af stednavnene fra middelalderen til i dag naturligvis kan belyse moderne dialektale særtræks udbredelse i ældre tid, men det er af mindre betydning i denne sammenhæng, da kun et fåtal af navne er overleveret før 1300-årene.

For det ældste jyske oldsprøgs vedkommende dokumenterer stednavnene for det første en række enkeltgloser af dialektgeografisk signifikans. Det gælder fx appellativerne *høs* "svinehoved" (jf. vestnordisk *haus* "hjerneskal") og *knøs* "bakkeknoled" (jf. vestnordisk *knaus* "bjergknoled") i vendsysselske stednavne, som synes at gå meget langt tilbage i tid. (Man vil kunne finde flere eksempler og referencer i Gordon Albøges artikel »Norden for lands lov og ret« (1988)). Eksemplerne viser, at nørrejyske dialekter, især vendelbomål, i nogle tilfælde har større sprogligt fællesskab med (syd)norsk end med de østnordiske dialekter. Fællesskabet vidner dog primært om fælles sproglige relikter af et gammelt, fællesnordisk arvegods.

For det andet kan stednavnene i nogle tilfælde belyse og komplettere lydhistoriske forhold, der kendes fra de moderne dialekter, som fx de mange tilfælde af regressiv assimilation i jysk, fx *søkke* "synke" og *stappe* "stampe". Eksemplerne viser, at jysk også i denne henseende står nærmere vestnordisk end østnordisk, hvor nogle af assimilationerne dog også optræder, fx i ordparrene: *klit-klint* og *bakke-banke*.

Endelig kan det for det tredje være af betydning, hvis der er geografiske variationer i den morfologiske behandling af forleddene i de landsdækkende stednavnetyper. En sådan variation kan dels afspejle geografiske forskelle i den tidsperiode, hvor stednavnetypen har været produktiv, dels kan variationen i bøjningen af stednavneforleddene afspejle reelle sproggeografiske forskelle. Det lyder kompliceret, men kan belyses ud fra eksempler fra de danske stednavne på *-torp*, som jeg har arbejdet med i min upublicerede ph.d.-afhandling fra 1997. Navnene på *-torp* er yderst relevante i denne sammenhæng, fordi navnetypens tidsmæssige hovedudbredelse falder i vikingetiden og den tidlige middelalder.

En meget stor del af *-torp*-navnene er sammensat med personnavneforled, oftest nordiske navne, men i et vist omfang også yngre indlånte, kristne personnavne som Peter, Johannes, Jacob og Michael. I en række af *-torp*-navnene har forleddet fået sekundær *-s*-genitiv. Hvor forleddet tilhører slægtskabsstammerne gælder det således ordene "broder" og "fader", hvor *s*-formen stort set kun findes i Nørrejylland (Brorstrup, Farstrup og Fastrup), mens sammensætningen med den ældre genitivform *brødur* findes spredt rundt omkring i landet (Brorup, Brårup og Broderup). Af særlig interesse er en række *-torp*-navne med svagtøjede forled, som ligeledes har fået *-s*-genitiv. Som eksempel kan nævnes Ebberup på Djursland, der indeholder mandsnavnet *Æbbi*, "Ebbe".

På Sjælland og Fyn hedder det tilsvarende *-torp*-navn med oprindelig genitivbøjning af forleddet Ebberup, mens et oprindeligt **Æbba-thorp* i Jylland bliver til Ebdrup eller Ettrup.

Der findes et lille dusin af *-torp*-navne med sekundær *-s*-genitiv i oprindeligt svagtøjede forled, som alle hører hjemme i Østjylland, nærmere bestemt i et område fra Himmerland og ned til Århuskanten. Dette kan sammenholdes med, at det sædvanligvis antages, at *-s*-genitiv indføres i alle paradigmer i løbet af 1200- og 1300-tallet, først i de stærkt øjede paradigmer (Christensen & Kousgård Sørensen 1972: 173). En sådan datering er noget sen i forhold til den almindelige datering af stednavnene på *-torp* til vikingetid og tidlig middelalder. Forklaringen kunne være, og det har flere navneforskere været inde på, at *-torp*-navnene er yngre i det østjyske område end i resten af landet. Selv foretrækker jeg den alternative mulighed, at den morfologiske forenkling og efterfølgende ensretning til *-s*-genitiv i alle paradigmer er indtrådt tidligere i jysk end i resten af landet. I så fald kan det djurslandske Ebberup i princippet være samtidigt med et sjællandsk Ebberup. Bemærk i øvrigt, at de to forklaringsmuligheder ikke udelukker hinanden.

Hvis min tolkning af materialet holder stik, viser jysk altså tidligere tegn på forenkling af det morfologiske system end resten af Danmark, men det er en hypotese som kræver en del yderligere undersøgelser inden for andre stednavnetyper.

Afsluttende bemærkninger

Det samlede sprogmateriale fra perioden ca. 900 til 1200 synes ikke at kunne bekræfte Ringgaards forslag om, at der allerede i 500-tallet eksisterede en vestjysk dialekt, som adskilte sig radikalt fra det øvrige østnordiske sprogområde, og som skulle have påvirket resten af Jylland. Men der er tegn på, at jysk især ordgeografisk skiller sig ud fra det øvrige østnorden, og runeindskrifterne – og muligvis stednavnematerialet – kan tages til indtægt for, at lydlig forandringer (svagtryksvokalismen), og morfologiske ændringer (sekundær *-s*-genitiv) indtræder tidligere i jysk.

Desværre har dialektologerne siden bind 1 af Peter Skautrup's *Det danske Sprogs Historie* (1944) været meget tilbageholdende, for at sige det mildt, når spørgsmålet faldt på dialekternes alder. Fx nævner Kristian Ringgaard ikke spørgsmålet med et ord i lærebogen *Danske Dialekter. En kortfattet oversigt* (1973), og der kunne gives mange andre henvisninger. Man savner også en overordnet redegørelse for dialekternes alder i Inger Ejkskjær's artikel om "danske dialekter" i *Den Store Danske Encyklopædi* (Ejkskjær 1996a), selvom der gives en omtrentlig datering af nogle dialektale enkelttræk, fx den foranstillede artikel i vestjysk. I en forskningsoversigt trykt samme år i *Danske Folkemål* med titlen "Dialekternes alder" løfter samme forfatter sløret for, hvorfor

dialektologien i anden halvdel af 1900-tallet har været så ensidigt optaget af synkrone beskrivelser på bekostning af de diakrone overvejelser (Ejskjær 1996b). Men selv her undgår forfatteren behændigt at give sit eget bud på et svar på dialekternes alder. I stedet slutter Ejskjær med ordene:

Det er spændende at filosofere over, hvorvidt Gorm den gamle i sin udtale holdt sig nær runeindskriftens (translittererede) (akk.)form *purui*, eller han, som P.K. Thorsen troede [...], allerede talte jysk og hilste sin kone godmorgen med et "Go 'daw Thyre". Men her må vi nok sætte grænsen mellem tro og viden og sige *ignorabimus*. (Ejskjær 1996: 14).

Selv er jeg knapt så skeptisk, men jeg erkender, at der endnu er en del arbejde at gøre. For den jyske oldtidsdialekts vedkommende gælder det især at genoverveje de sprogræk, der tidligere har været betragtet som "norske". Og med hensyn den tilsyneladende uoverensstemmelse mellem det klassiske sprog på Jelling-stenene over for de rent jyske middelaldertekster, som bekymrede Ringgaard, finder jeg det ikke utænkeligt, at udviklingen har haft en eksplosiv karakter. Som nævnt viser de jyske runeindskrifter, at svagtryksvokalerne tidligt er kommet under pres, og så snart der sker et sammenfald i udtalen, må det nødvendigvis få drastiske konsekvenser for det gamle kasussystem. Denne udvikling kan sagtens have forløbet meget hurtigt, og man må i den forbindelse tilføje et spørgsmål om, hvorfor sproget partout skal udvikle sig efter et jævnt forløb? Flere ting peger snarere i modsat retning af drastiske og hurtige sprogforandringer, adskilt af mere stabile sprogperioder uden forandringer.

Indtil der måtte dukke en runepind op i Jelling med ordene "Go 'daw Thyre" vælger jeg derfor at holde på, at Gorm sagde "Gōðan dag, þōrwī" – men på jysk!

Litteratur

- Albøge, Gordon. 1988: »Norden for lands lov og ret«. I: *Namn och bygd*. Bd. 76:87–111.
 Brøndum-Nielsen, Johs. 1971: *Gammeldansk Grammatisk i Sproghistorisk Fremstilling*. 6. Verber 1. De stærke Verber. København: Akademisk Forlag.
 Brøndum-Nielsen, Johs. 1966: *Gammeldansk Grammatik i Sproghistorisk Fremstilling*. 3. Substantivernes Deklination. 2. opl. København: J.H. Schultz Forlag.
 Christensen [Dalberg], Vibeke & Kousgård Sørensen, John. 1972: *Stednavneforskning 1. Afgrænsning – Terminologi – Metode – Datering*. København: Universitetsforlaget.
 Dalberg, Vibeke & Kousgård Sørensen, John. 1979: *Stednavneforskning 2. Udnyttelsesmuligheder*. København: Akademisk Forlag.
 Danmarks Runeindskrifter (DR) = Jacobsen, Lis & Moltke, Erik: *Danmarks Runeindskrifter*. Bd. 1: Text 1942, Bd. 2 Atlas 1941. København: Ejnar Munksgaards Forlag.
 Ejskjær, Inger. 1996a: *Danske dialekter*. I: *Den Store Danske Encyklopædi*. Bd. 4. København: Danmarks Nationalleksikon:607–9.

- Ejskjær, Inger. 1996b: *Dialekternes alder*. I: *Danske Folkemål*. Bd. 38:3–16.
 Lerche Nielsen, Michael. 1994: Fremmed indflydelse i det danske runematerials personnavneforråd. I: *Vikingetidens sted- og personnavne*. NORNARapporter 54. Red. G. Fellows-Jensen & B. Holmberg. Uppsala: NORNAR-förlaget:165–184.
 Lerche Nielsen, Michael. 1998: Frem og tilbage er ikke lige langt. Vikingetidsruner og sproghistorien. I: *Selskab for Nordisk Filologi. Årsberetning 1996–97*. Red. K. Kristensen. 164–178. København.
 Lerche Nielsen, Michael. 1999: Runeindskrifterne fra Starigard/Oldenborg – og andre runefund fra det vestslaviske område. I: *Danske Studier 1999*:16–36.
 Moltke, Erik. 1976: *Runerne i Danmark og deres oprindelse*. København: Hernovs Forlag.
 Nielsen, Niels Åge. 1983: *Danske runeindskrifter*. København: Hernovs Forlag.
 Peterson, Lena. 1996: *Aftæft, at och æftir* på de nordiska runstenarna – regional variation eller vad? I: *Mål i sikte. Studier i dialektologi tillägnade Lennart Elmevik*. Uppsala:239–252.
 Ringgaard, Kristian. 1973: *Danske dialekter. En kortfattet oversigt*. København: Akademisk Forl.
 Ringgaard, Kristian. 1989: Fleksionsystemets forenkling i dansk. I: *Arkiv för nordisk filologi*. Bd. 104:160–165.
 Ringgaard, Kristian. 1992: Foromtale af foredrag. I: *Selskab for Nordisk Filologis Årsberetning 1990–91*. Red. H. Galberg Jacobsen. København.
 Skautrup, Peter. 1944–70: *Det danske Sprogs Historie*. Bd. 1–4. København: Gyldendals Forlag.
 Stoklund, Marie. 1991: Runesten, kronologi og samfundsrekonstruktion. I: *Mammen. Grav, kunst og samfund i vikingetid*. Red. M. Iversen. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter. Bd. 28. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
 Stroh-Wollin, Ulla. 1997: Vad betyder regional-kronologisk variation? Fallet *vas/var, es/er*. I: *Blandade runstudier 2*. Runrön 11. Uppsala: Institutionen för nordiska språk.
 Wellejus, Gerd. 1972: *Jysk, sjællandsk eller skånsk? En undersøgelse af kriterierne for jysk dialekt, baseret på det gammeldanske lovsprog*. Københavns Universitet. Institut for Nordisk Filologi. Studier 2. København.
 Ahlén, Marit. 1997: *Runristaren Öpir. En monografi*. Runrön 12. Uppsala: Institutionen för nordiska språk.